

LOVISE HAJ BRADE

Begærsforskydningens politik *Samtaler om selvoplevede begærs- og* *identitetsforskydninger blandt genusstudenter*

När vi läst och diskuterat Butler i klassen och jag förstod att jag inte alls behövde lita på mitt (...) begär gick jag helt enkelt ut samma kväll och tog hem en tjej – och även om jag aldrig hade tänkt på tjejer på det sättet förut, så kändes det helt fantastiskt... Alltså kanske inte själva sexet, men när jag förstod att jag kunde välja om och bestämma själv vem jag ville var kåt på. Det var helt fantastiskt! (Laura, 35 år).¹

AR 2006–2007 GENNEMFØRTE jeg en kvantitativ surveyundersøgelse om sexuel og kønsmæssig selvidentifikation blandt 39 studenter, som læste genusvetenskap på tredje termin på et af fem udvalgte svenske universitet og højskoler.² Undersøgelsen viste,³ at 77 procent af de studerende karakteriserede sin begærsretning, seksuelle praktik og/eller kønsidentitet som anderledes efter tre terminers genusstudier, end de gjorde inden de begyndte på genusstudierne, og at samtlige af disse forskydninger var gået fra en mere 'normoverensstemmende' position til en mindre.⁴ Videre angav 87 procent af de svarende, at genusstudierne havde haft stor eller afgørende betydning for forandringen og 17 procent svarede, at de ikke ville have den

begærsretning/sexuelle praktik/kønsidentitet som de har i dag, hvis de ikke havde læst genusvetenskap⁵.

Da jeg præsenterede disse resultater på Stockholm Pride 2009 opstod en del debat på frem for alt frireligiøse blogs, hvoraf flere ikke var sene til at kræve, at forskningsmidlerne til genusvidenskaben drogs ind så heteroseksualiteten kunne bevares.⁶ Udover det faktum at heteroseksualitetens status i det vestlige samfund i dag næppe kan siges at være truet, så er det ikke overraskende at undersøgelsens resultater vækker opmærksomhed. Implikationerne af, at såvel kontekst som intellektuel indsigt kan være udslagsgivende for, hvordan et individ forvalter sin kønsidentitet, seksualitet og sit begær i forskellige sammenhæng er potentielt enorme. Gayle Rubin kritiserede allerede i 1984 i sin kanoniserede artikel *Thinking sex: notes for a radical theory of sexuality* forestillingen om sexuel essentialisme og efterspurgte plads til en større erotisk variation, men fortsat gøres der i dag generaliserende antagelser om homohjerner og kvindeligt og mandligt som stabile, biologisk definerede kategorier.⁷ Med Lauras og hendes medstuderendes erfaringer af (queer)teorifunderede begærsforskydninger åbnes der op for helt nye måder at teoretisere (og politisere) den erotiske variation som Rubin (og mange efter hende) har efterspurgt.

Ansporet af det politiske potentiale i genusvidenskabens kategoriopløsende effekter, gennemførte jeg i 2008 en opfølgende interviewstudie med syv tidligere genusstudenter, der alle havde erfaring af begærs- eller kønsidentifikatoriske forskydninger i forbindelse med studierne. Hvor min intention med den første kvantitative undersøgelse var at få et billede af seksualitets- og identitetsforskydningernes udbredelse og deres koblinger til genusstudier, ville jeg med interviewstudien få en større forståelse af de (teoretiske og konkrete) oplevelser, der omkranser forskydningerne på individplan og

hvordan de meningstilskrives af studenterne. Samtidigt var det, på baggrund af de noget sensationelle resultater af den første del af undersøgelsen, mig også magtpåliggende at konstruere en platform, hvorfra studenternes egne teoretiseringer af begærsforskydninger og de politiske og praktiske implikationer af disse, kunne løftes frem, krydsbefrugtes og videreudvikles. Kvantitative resultater løber altid risiko for at blive tolket efter læserens forgodtbefindende eller forenkledede årsagssammenhæng – og måske i særlig grad når de peger på 'nye' eller uventede tendenser. Derfor ville jeg søge dybere i de individuelle fortællinger, hvori både det smertefulde og potentielt subversive i begærsforskydningerne træder frem, men samtidigt også konstruere et kollektiv af fortællingerne, hvorfra de kan politiseres og deres normbrydende potentiale accentueres. I denne artikel vil jeg forsøge at sammenføre informanternes stemmer for at udstikke den subversivitet som begærsforskydninger har for dem på et personligt plan og samtidigt pege på det revolutionære potentiale fænomenet indtager i et heteronomativt samfund. Jeg indleder med en fremstilling af studenternes egne teoretiseringer af deres oplevelser af begærs- og kønsidentitetsforskydninger som udtryk for såvel subversivitet, genkendelighed, emanciperung og paradoksale ønsker om 'autencitet'. Jeg foretrækker at lade materialet og studenterne egne teoretiseringer føre ordet i undersøgelsen og kun i mindre omfang selv teoretisere fænomenet. Jeg diskuterer dog afslutningsvis studenternes udsagn og genusvetenskapen som demokratisk et uddannelsesrum i lyset af Gert Biestas og Kevin Kumashiros poststrukturelle uddannelsesteorier, hvormed jeg også udstikker nogle udfordringer for såvel undervisere som studenter i genusvetenskap og reflekterer kort over implikationerne i uddannelsesbaserede begærsforskydninger.

En subversiv handling?

Et af de centrale element i studenternes egne teoretiseringer af sine begærsforskydninger, er at de tilskrives et betydeligt radikalt og samfundsforandrende potentiale og betegnes som 'subversive', 'politiske' eller 'destabiliserende', fordi de medvirker til at udfordre en samfundsmæssige forventning om obligatorisk – og konstant – heteroseksualitet. Lo, en 25-årig transkille, beskriver hvordan hen i løbet af studietiden begyndte at føle sig utilpas i sin stabile kønsposition og ønskede at personificere noget andet end de traditionelle og normopretholdende positioner:

Alltså hetero-cis-positionen kändes ju inte direkt subversiv, när man hade pluggat [genusvetenskap] ett tag... och då när man, eller alltså när jag, började definiera mig annorlunda, så gällde det ju att inta och omvandla positioner som var strukturellt underordnade och som på något sätt utmanade den konstanta förväntan på heteroseksualitet.

Laura, som er 35 år og afsluttede sine genusstudier tre år inden vores interview, fremhæver også, at et vigtigt element i hendes oplevelse af sin begærsforskydning handlede om at udfordre heteronormen:

Det kändes ju helt klart som att jag var med och utmanade något där. Alltså först och främst kändes det bra, men det fanns ju också en känsla av att 'fan vad jag rubbar heteronormen' när jag ringde mina föräldrar och berättade att jag skulle lämna man och barn och hade blivit flata (skrattar) och det var ju nästan lika viktigt...

I artiklen "*Performative acts and gender constitution: an essay in phenomenology and feminist theory*" (1990) beskriver Butler genus

som *a stylized repetition of acts*, som muligvis giver en illusion om en stabil og konstant identitet, men som kan udfordres og fremvises som konstrueret gennem bevidst eller ubevidst forandring, fejl-citering og subversion. Netop ved at synliggøre (og i studenternes tilfælde; påtage sig) de genus- og seksualitetspositioner, som fremstår som objekt og udgør de negativer som hegemonien spejler sig imod (dens konstitutive ydre) kan relationen objekt/subjekt udfordres og hegemoniens status forskydes (Butler 2006:191). Både Lo og Laura forholder sig som vi ser på forskellig vis til receptionen af deres begærs- og kønsidentitetsforskydninger – både i deres private relationer og på samfundsniveau. Ved siden af de personlige følelser som forskydningen kan vække, fremstår det som centralt for dem begge at forskydningen udspilles i relation til en 'modtager', der dermed udfordres i sine – formodede statiske – forestillinger om, hvad køn og seksualitet er og kan være. Modtageren kan både være slægt og venner eller et heteronormativt samfund mere generelt, men det er tydeligt, at forskydningerne er afhængige af en konservativ (eller i hvert fald heteronormativ) modtagerskare, for at få det subversive potentiale, som studenterne tiltænker dem.

Når den anvendes i en uqueer kontekst, bliver begærsforskydningen et således redskab for at pege på den aktive heteroseksualisering, som samfundet konstant udsætter individet for. Laura valgte eksempelvis aktivt at udfordre den virkelighed, hun havde levet i, da hun (som vi så i det indledende citat) læste Butler og fornemmede, at det ikke var hendes egne aktive valg, der havde ledt hende til de positioner, hun havde og det begær hun oplevede.⁸ Tværtimod peger hun på, at det var *fraværet* af valg, der havde medført, at hun havde opfattet sig selv som heteroseksuel. Lever man, som Rubin påpeger, i et samfund hvor den heteroseksuelle kernefamilie er norm, fører alle samfundets spor i den retning og frem for at vælge at stige *på* toget til parcelhusområde,

parmiddage og 1,7 barn, så handler individets muligheder i højere grad om at beslutte sig for at stige *af*. Om dette siger Laura:

Det kändes både härligt och läskigt när jag [...] beslutade, att jag inte längre var hetero. Jag var lite, typ 'vad håller du på med? Här har du man och barn och så bara släpper du det för en teori'. Men jag visste ju samtidigt också att det var omöjligt att låta bli... Det kändes som att det här var det första riktiga val jag någonsin hade träffat för min egen skull. [...] Men det är klart att det var läskigt.... och det var ju inte direkt så att jag fick särskilt mycket support av min omgivning!

Når Laura beskriver sin oplevelse af at for første gang vælge noget vigtigt i sit liv for sin egen skyld, bygger det på en antagelse om, at normer og strukturer inden genusstudierne havde truffet valgene for hende, og at den teoretiske indsigt og kognitive forståelse af hendes egen magtesløshed, paradoksalt nok gav hende magten og viljen til at tage sig ud af strukturerne. Genusstudierne gav hende således på den ene side mulighed for at omforhandle strukturerne på sine egne præmisser, men på den anden side var denne mulighed funderet i en politisk indsigt, som gjorde at det var umuligt, at *lade være med* at forvalte den. Lo har gjort en lignende erfaring:

När vi hade diskuterat normer och strukturer och hur de styr oss kände jag lite såhär: 'om inte jag vågar utmana cisnormen, vem ska då göra det?' jag menar; heteropatriarkatet monterar ju inte ner sig självt...

Både Lo's og Lauras fortællinger må forstås som deres individuelle reaktioner på strukturelle samfundsproblem. Det omkringliggende samfunds strukturelle heteronormativitet er en underliggende og tilsyneladende uundgåelig præmis, og derfor retter de ikke i første om-

gang sine indsatser mod strukturerne, men derimod mod det eneste, som de selv kan påvirke og håndtere; nemlig deres egen agens indenfor de rammer, som strukturerne dikterer.

At blive kontekstuel genkendelig⁹

At forskydningerne i Lo's og Lauras tilfælde er politisk motiverede og funderede i et ønske om at udfordre samfundets normer synes at fremgå tydeligt af ovenstående. De samfundsmæssige implikationer er blandt det første de begge fremhæver i sine teoretiseringer af årsager til begærs- og kønsidentitetsforskydninger, og de betoner begge deres personlige ansvar for at ændre de strukturer som de oplever begrænser dem selv og andre. Men mens meget handler om at problematisere på strukturelt niveau, fremkommer der i teoretiseringerne også elementer af et ønske om at blive genkendelige i den lokale kontekst, de som genusstudenter befinder sig i. Der opstår således en dialektik mellem at på den ene side lade sig producere af sine omgivelser og på den anden side aktivt konstruere en identitet, der sam- eller modspiller med de forestillinger som omverdenen fodrer en med, og i dette tilfælde yderligere forholde sig til en kontekstuel ramme, der rummer og præmierer positioneringer, som ikke passerer i det øvrige samfunds strikse og normerende regler.

Om dette siger Lo:

Jag hade aldrig innan befunnit mig i ett sammanhang, där det var någon som ens tänkte på att ifrågasätta eller problematisera heterosexualiteten. Det hade liksom aldrig funnits som möjlighet att man skulle kunna vara något annat [...] och så hamnar jag där, där ingen verkar se poängen med heterosexualitet och där alla verkar vara queera på olika sätt [...] Det är väl klart att man börjar fundera över sin egen position...?

Af citatet fremgår det at Lo sætter lighedstegn mellem at havne i en sammenhæng, hvor heteroseksualiteten ikke er privilegeret norm og at sætte spørgsmålstejn ved sin egen seksualitet og praktik. At *alle* på genusstudierne (i modsætning til i Lo's øvrige bekendtskabskreds) lod til at være queer og uinteresserede af heteroseksualitet, gjorde, at Lo oplevede et behov for at kritisk granske sine egne seksualitetspositioneringer. Genforhandlingen gav en erkendelse af, at der var ”... *massor av [sexuelle] möjligheter jag inte hade haft innan, bara på grund av den totala heterosexuella dominansen i de sammanhang jag vistades i då*”. Det ikke-heteronormative studiemiljø omkring genusvetenskapen var med andre ord en særlig vigtig betingelse for at muliggøre begærsforskydningen for Lo. Her fik hen en mulighed for at se en sprække i det heterosexuelle hegemoni hen ellers befandt sig i og en kontekst hvori flydende eller forskudt begær var en emanciperende mulighed frem for en afvigelse.

Den forventede emancipering

Emancipering indgår altså som en del af det at blive kontekstuel genkendelig som genusstudent. Men hvad indebærer emancipering og hvordan formidles denne definition mellem studenterne? I mit materiale finder jeg flere indikationer på hvordan informanterne oplever, at man 'bør' være som genusstudent. Ann-Marie, som er 32 år og har læst 2,5 terminer siger f.eks.: ”*Det handlar ju om att på något sätt använda den kunskap vi fick på ett destabiliserande sätt. Och teorin var liksom aldrig nog. Man skulle också känna det själv rent fysiskt i sin lust och sexualitet. Så kände jag att det var – både bland eleverna och lärarna.*” Eli, som tidligere definerede sig som lesbisk, men nu kalder sig queertrans, siger: ”*Det var ju, nej, det ÄR ju uppenbart mera subversivt att vara genderfucker än att vara heterotjej.*”

Och det kändes som att alla visste och förstod det redan från första dagen". Emily, som i dag kallar sig queerflata, beskriver samme fænomen som Eli, men fra 'heterotjeiens' synsvinkel:

Det er klart, att man inte kände sig särskilt subversiv och emanciperad när man satt där och var typ bi-curious fast aldrig hade vågat göra något åt det. Det var nästan skamligt... Det var som att hon [läreren] bara kastade en blick på min oqueera frisyra och direkt kunde se hur jag satt kvar i heteronormativa genusförställningar...

I disse tre fortællinger ligestilles destabilisering, emancipation og subversivitet med at indtage en (samfundsmæssigt) normafvigende position og 'udleve' eller 'gøre noget ved' den. Eli beskriver, at queernormen er så selvfølgelig og internaliseret i studiemiljøet at ingen behøver at formidle den til de nye studerende – 'de forstår det allerede fra første dag'. Ann-Marie peger på at 'det ikke er nok' at forstå teorierne – de skal også udlevs - og Emily beskriver at hun følte at hun næsten måtte skamme sig over ikke at have nogle biseksuelle erfaringer. Disse fortællinger skaber tilsammen et billede af genusstudierne som en ikkenormativ kontekst, som på den ene side *muliggør* begærsforskydninger i et heteronormativt og sexualessentialistisk samfund. Men på den anden side indikerer de samtidigt, at der både fra lærerne og internt blandt de studerende kan ligge en underliggende *forventning om* (og præmiering af) at denne mulighed udnyttedes. Den kommer til udtryk i dels nogle udefinerede hints fra underviserne og dels i en stolthed og glæde over at kunne fortælle sine studiekammerater om ikke-normative seksuelle aktiviteter. Tomas, som var heteroseksuel når han begyndte at læse genus, siger:

Vi havde precis læst Butler og jeg var væk ganska inne på att inget var hugget

i sten, och eftersom jag hade kris med min flickvän då, så tänkte jag, att jag banne mig skulle gå ut och ligga med en kille [...] och när det väl blev av, så var jag jättestolt och otålig för att berätta för alla på Genus ...

*'Autenticitet' og forskydning*¹⁰

I forlængelse af dette behov for at artikulere og fremvise sine begærsforskydninger for studiekammeraterne opstår i mit materiale et interessant og paradoksalt krav om en form for 'autenticitet' blandt studenterne. Ulla siger:

Vi satt ju där allihopa och höll på att lämna våra heteroförhållanden och återdefiniera oss som queers på olika sätt.[...] Och då blev det på något sätt jätteviktigt, att de andra kände igen en som 'riktig' flata och förstod att man menade allvar och inte bara växlade tillbaka nästa vecka.

At en gruppe mennesker som alle på forskellig vis oplever forskydninger i sine begær, sexuelle praktikker og/eller kønsidentiteter og som henviser til læsninger af blandt andre Judith Butler som baggrunden til disse forskydninger, samtidigt stiller krav til hinanden om at være 'rigtige' eller 'autentiske' i de nye positioner er givetvis paradoksalt. Lo beskriver også hvordan hen *"blev lite besatt av detta, att dölja alla spår av mitt heteroförflutna gentemot de andra studerande. [...] Men då var det så jätteviktigt att vara så 'autentisk' som möjligt"*.

Det Ulla og Lo beskriver kan forstås som en længsel efter autenticitet – eller måske nærmere: autoritet – i den nye, uvante position. Foruden at tilføre legitimitet og seriøsitet til begærsforskydningen overfor de øvrige studerende, så tilskriver de netop en overbevisende

gestaltning af den nye ikke-heterosexuelle eller ikke-cis-mærkede position en destabiliserende og subversiv kraft. Det er når den selvvalgte, forskudte position gestalttes som 'ægte' at den ifølge informanterne får autoritet og bliver radikal og anvendbar i et paradoksalt politisk projekt, hvis mål det er, at pege på alle identiteters konstrueret- og falskhed. Men samtidigt som den forestillede (men paradoksale) 'ægthed' fremstår som er en vigtig parameter for den individuelle selvforståelse, er studenterne højst bevidste om, at de, ved at betone dette og distancere sig fra deres tidligere liv, i høj grad selv medvirker til at genskabe kategorier og opretholde dikotomier, som for eksempel Butler ville finde kritisable. Ulla siger: *"Det var ju helt galet det här med att man skulle vara 'äktä' flata... det var ju aldrig ett problem förut. Men för mig handlade mycket om vara övertygande och passera, så man kändes igen av de andra då i början. Det var jätteviktigt, alltså"*. Ønsket om 'autenticitet' kan således læses som en strategi, hvorigennem den nye position temporært tilskrives en teoretisk set problematisk og imaginær betydning, for at denne på sigt kan ophæves og elimineres – såvel på individ- som samfundsniveau. Ullas kommentar om, at det med ægtheden aldrig var et problem *för* (dvs. inden Ulla begyndte at identificere sig som lesbisk) kan indikere dette. Det hun peger på, handler ikke bare om at hendes seksualitet i andres øjne kan opfattes som mere u-autentisk (dvs. konstrueret) end andre (mere ureflekterede) seksuelle positioner, men også om den heteronormativitet, som hun oplever tvinger hende til at være mere overbevisende som lesbisk, end hun nogensinde behøvede være som hetero. Da var hun automatisk 'autentisk'. Det er først når hun bevæger sig udenfor normerne, at det bliver vigtigt, at kunne vise en (om end konstrueret) ægthed og at kunne sige at hun 'er' en vis identitet.

Ønsket om ægthed kan også kobles til begærsforskydningernes

subversive potentialer i form af muligheden for at *aktivt* vælge normen og 'den sanktionerede (homo/hetero)identitet' fra i protest mod det, Warner har betegnet som en generation af stigmafobe homoseksuelle, der gennem tilpasning til og opslutning om de gældende normer søger at vaske sit stigma bort og blive tolererede af majoriteten (Warner 1993:xxvii). At være 'autentisk' handler for studenterne i høj grad om at genkendelig som noget radikalt anderledes end en ikke-heteroseksuel person. Ulla siger:

Sverige är ju ett land som präglas av välvilja och tolerans mot homosexualitet, men det är alltid till en viss gräns, som ofta handlar om 'det är fint att du är bög, men kom inte för nära mig'. Och homosarna bara köper det och ber om ursäkt och säger att de var födda så här! [...] För mig är en viktig grej i allt det här att aktivt *välja* mitt utanförskap och vägra vara homo på normens villkor.

Ullas ræsonnement går således i to sideløbende og tilsyneladende modstridige spor: den ikke-sanktionerede livsstil skal *vælges*, men samtidigt fremstå 'autentisk' for andre. Løsningen på dette paradoks bliver i Ullas optik en politisering af både *valget* og *identitetspositionen*. Den ikke-heteroseksuelle position bliver således ifølge først subversiv, når man tager sit stigma på sig og afviser at blive "*ihjæl-kramad som nån jävla Eva Dahlgren*". Såvel begærsforskydningen som den ikke-heteroseksuelle identitetsposition udgør på dette vis ikke bare en afvisning af heteronormen, men også en mulighed for at gøre op med en timid, stigmafob og essentialiserende homosexualitet, som kun eksisterer på normens vilkår og samtidigt bidrager til at udgrænse visse livsformer.¹¹

Eli fremhæver i følgende interviewudrag at 'medfødt' homosexualitet ikke kan være lige så destabiliserende for heteronormen, som en sexualitet/sexuel praktik som individet aktivt vælger. For henom

er det således den selvvalgte afvigelse, der udgør forskydningernes subversive potentiale og ikke homoidentiteten som sådan:

ELI: Jag tror att många av oss som upplevde oss som typ biologiskt ickeheterosexuella innan vi började [att studera genusvetenskap] efter ett tag började känna på oss, att det vore mer radikalt att välja sina positioner själv och jag vet att vi var några på min kurs som ganska snabbt övergick i någon form av queer- eller transidentitet. Det var som att alla, även de som egentligen redan bröt mot normen, kände att de borde gå ett steg längre efter ett tag på genusvetenskapen.

LB: Vad tror du att det berodde på?

ELI: Alltså jag tror ju att det har att göra med att man vill vara en del av revolutionen. Att springa runt och hävda att man er bio-lesbisk känns inte så fräscht om man samtidigt kallar sig socialkonstruktivist. Det var som ett uppvaknande att hamna i ett sammanhang där saker förklarades med strukturer istället för biologi, och för mig kändes det efter ett tag helt självklart att mitt lesbiska begär var lika mycket konstruktion som heterosarnas och därför känns det bättre att problematisera kategoriseringarna genom att kalla mig queer. Det får liksom mera udd då.

Den følelse af ansvar og af at 'burde gå et skridt længere' og udfordre vedtagne kategorier, teoretiserer Eli som en opfordring til at tage sit stigma på sig. Ansvaret kobles sammen med det at være en del af revolutionen mod heteropatriakatet, hvilket er noget Eli vender tilbage til flere gange i løbet af interviewet. Det handler om at tage stilling for – og aktivt praktisere – en anti-essentialistisk forståelse af kønsidentitet, seksualitet og magt, ved at udfordre den biologisk-deterministiske forståelse som præger store dele af det omgivende samfund (og det lesbiske community som Eli var del af inden studi-

erne). Kommentaren om at '*det får mera udd då*' viser hvordan Eli anvender sin egen queeridentifikation politisk, og at den personlige erfaring af at have forandret sin kønsidentitet giver tyngde i en ellers svær argumentation med et heteronormativt og biologisk samfund. Samtalen fortsætter:

LB: Men var det då ren politik för dig? Alltså jag menar, var det politiken som motiverade din förskjutning eller kom det politiska på köpet?

ELI: Hm... [lång paus] alltså det är ingen enkel fråga. Jag tror att det kom på en gång. Eller jag vet faktisk inte. Alltså det kanske började som en politisk grej – att man började ifrågasätta sig själv och sina självklarheter mera, men det går nog inte riktigt att skilja åt. För det gick ju väldigt snabbt från flum-90-tals-urkvinna-lesbisk med lila klänning och skinntofflor till att jag bytte stil, blev kär i en annan transperson, slutade vara kvinna och liksom själv önskade att leva polyamt. Så det är svårt att säga om det var politik det hela, för jag känner ju så här nu. Och nu kan jag ju till och med tycka lite synd om mina gamla urlesbiankompisar ibland för att de inte förstått. Och även om det skulle vara politiken som drog mig hit så har jag ju mina känslor och min sexuella preferens nu och den känns ju lika "äka" [markerar citationstecken med fingrarna] som allt annat jag känt.

Eli sammenkobler tydeligt sine individuelle erfaringer til et revolutionært politisk mål. Forskydningerne af begær og kønsidentitet handler dels om at udleve en politik, dels om at forvalte en teoretisk indsigt og dels om at følge reelle kropslige følelser og begær. Men i rækkefølgen kommer politikken først. Vigtigheden af de politiske implikationer som en forandret kønsidentitet og begærretning kan give, medfører at Elis 'medfødte' lesbiske identitet efter teoretiske indsigter hurtigt afskrives til fordel for en identitet som poly-

gam transperson. Og oplevelsen af at begæret og kønsidentiteten er 'ægte', men også samtidigt politisk motiverede, udgør i Elis ræsonnement en paradoksal indikation på at teorierne om sociale kategoriers plasticitet og formbarhed holder. Genusvetenskapers teoretiske indsigter har således givet Eli og det andre studenter helt nye muligheder for at politisere sin livsform og anvende denne kropslige og teoretiske erfaring subversivt for at udfordre et cis- og heteronormativt samfund.

Opsummerende kan studenternes (politiske) teoretiseringer af sine begærsforskydninger læses som deres personlige og oplevelsesfunderede argumenter i en politisk debat om hvor og hvordan sexualitet og begær konstrueres, ligesom det er en måde for de studerende at tage *ansvar* for sine teoretiske indsigter og *gøre sit* i kampen mod heteronormen. En subversiv, begærsdriven praktik og revolutionær strategi for at udfordre og destabilisere et givet eller generelt (hetero) hegemoni og i forlængelse heraf forandre (sin nære) verden, helt enkelt. Men forskydningen må samtidigt også læses som en reaktion på at befinde sig i et en kontekst, der karakteriseres af en radikalt anderledes sexualnorm end den som præger resten af samfundet. Dermed bliver forandringen både et oprør udad, men samtidig også en tilpasning indad – til den gruppe som de opfatter sig tilhøre, og til de normer, der gælder her.

Genusvetenskap som kritisk-demokratisk uddannelsesrum

Genusstudierne fremstilles af studenterne som et frirum og ikke-normativ kontekst, som muliggør begærsforskydninger i et heteronormativt og sexualessentialistisk samfund. At studiemiljøet for flere studenter fungerer som en indgang i en både mental og fysisk

transformationsproces indebærer, at undervisere og kolleger spiller en vigtig rolle gennem at skabe et demokratisk og ikke-normerende uddannelsesrum, hvor forskydningerne kan udvikles, udspilles og tages imod på en konstruktiv og respektfuld måde. Det at studere eller lære, indebærer altid, ifølge Professor i uddannelse og læring Gert Biesta, en form for identitetsudvikling, hvorfor underviseren må være forberedt på, at hendes læring får konsekvenser i elevernes liv: ”[D]et vore en falsk dikotomi att tänka sig att utbildning kan eller bör ägnas antingen åt identitet eller lärande. Det är mer adekvat att säga att vi blir någon genom det sätt vi lär” (2000:86). I sin forskning behandler Biesta konsekvenserne af den neoliberale undervisningsdiskurs, som i øgende grad stiller krav til lærere om at tilpasse sig evidensbaserede metoder og andre kontrolmekanismer for at sikkerstille en kvantificerbar undervisning (2007:2). Han hævder, i modsætning til disse teknologiske undervisningsforståelser, at lærerens rolle bør være at udfordre entydige hegemonier og ’normaliteter’ og facilitere (undervisnings)situationer, hvori demokrati kan opstå (2009:112), for at bidrage til en mere velreflekteret lærings- og identitetsskabelsesproces blandt de studerende. Demokrati bør her forstås ikke som en permanent politisk tilstand ’her’, som de Andre ’udenfor’ skal inkluderes i, men derimod som ”...a process that disrupts the existing order from a place that could not be expressed or articulated from within this order” (2009:110). Demokrati kan således ikke ’påføres’ andre, men kan kun opstå som noget mennesker gør selv – ved sig selv – og som resultat af emancipation. Undervisning spiller således en vigtig rolle i at understøtte og udvikle de pædagogiske muligheder for forandring der opstår, i de situationer hvor demokratisering forekommer (ibid:112). Kevin Kumashiro (2002) artikulerer lignede potentialer i det han kalder *Anti-Opressive Education*. Han betoner, ligesom Biesta, nødvendigheden

af at undervisning udfordrer hegemonier (i samfundet såvel som i klasseværelset) for at give studenter redskaber, der muliggør en problematisering af usynligheder, magt og normer og at underviseren leder studenterne gennem de kriser, som en indsigt om deres egen delagtighed i diskriminerende strukturer kan lede til. Dette, mener han, kan lede til en undervisning, der forandrer studenter og samfundet (*Education to change students and society* 2002:50ff).

Når undervisningen i genusvetenskap inspirerer studenterne til kriser over sin delagtighed i strukturer og som følge heraf emanciperer dem til at udleve en anden og mere politisk radikal (sexuel) praktik, læser jeg det som at den tilbyder netop glimt af demokratisering og modstand og således bidrager til at forandre både studenter og samfundet. I sine bedste stunder er undervisningen i genusvetenskap således eksemplarisk i forhold til Biestas og Kumashiros mål for en kritisk læring.

Men sideløbende med dette antyder mit materiale at der løber nogle stærkt normerende processer, som jeg mener udgør en stor udfordring for undervisere på feltet. I mit materiale tegner der sig således nogle interessante indikationer på hvad der (også) kan ske, når studenternes vilje til forandring stimuleres og samfundsmæssige 'normaliteter' udfordres i en undervisningskontekst. Det lader nemlig til at netop forandringsvilje og en kritisk indstilling til 'normalitet', udgør det der konstituerer en 'vellykket' genusstudent og at studenten forventes tage ansvar for at *forvalte* den kundskab undervisningen giver i sit eget liv. Det indebærer at acceptere nogle i gruppen allerede fastsatte rammer for hvad og hvilke praktikker som anses 'destabiliserende', og at administrere et flexibelt begær og kønsidentitet i forhold til disse rammer. Således ser det ud som om en emanciperet student 'bør' tage konsekvensen af en queerteoretisk forståelse, og praktisere og identificere sig med en ikke-hetero-, ikke-

cis- eller ikke-vaniljenormativ begærsretning og/eller sexualpraktik. Identifikationen bør på den ene side være teoretisk og politisk funderet, men forventes på den anden side samtidigt begrundes i en vis form for 'autenticitet' og oplevet fysisk lyst til netop denne praktik. Således bliver uddannelse, som Biesta skriver; ”*not about human nature being repressed or liberated [but] about individuals becoming somebody*” (2000:86, citerer Ljunggren 1999:55).

Samtidigt som undervisningen bidrager til at gøre studenterne bevidste om (og kritiske til) normerende strukturer på samfundsniveau, er der altså, ifølge mit materiale, også stærke normerende processer på spil mellem eleverne og i relationen mellem lærere og elever i det genusvetenskabelige miljø og implikationerne af disse processer er ligeså vigtige at tage alvorligt. Dette skyldes blandt andet at begærs- og kønsidentitetsforskydningerne, i en bevidst negativ fortolkning, kan læses som resultater af indoktrinering (som de blogs jeg nævnte i indledningen antydede). Denne læsning må dog altid mødes med spørgsmålet om hvem der egentlig sidder på retten til at tolke studenternes oplevelser. Det er givet at alle tilnærmelser til indoktrinering af begærsretninger eller kønsidentiteter er højst problematiske, men det er også vigtigt at se, at genusstudierne blot er en lille dråbe i det øvrige samfunds massive heterohav, som vi alle befinder os i og indoktrineres af. Derfor er det mig magtpålgende at betone, at mine informanter absolut ikke kan siges at være viljeløse ofre for de betingelser, de udsættes for på genusvetenskapen.¹² Derimod kan man måske sige at studiet stillede dem overfor spørgsmål og normer, som de selv besluttede at begærsforskydningen var et rationelt svar på. Når kritisk bevidsthed overføres til en kritisk livsstil og teoretiske indsigter i en del tilfælde bliver kropslige praktikker, anser jeg at det først og fremmest bør læses som tegn på at undervisningen har faciliteret kritisk-demokratiske åndehuller,

hvorfra studenterne kan artikulere kritik mod normerende strukturer. Således bør begærsforskydninger faciliteret af genusteoretiske indsigter i min optik kunne tages til indtægt for, at videnskabsfeltets kritiske og subversive potentiale effektueres i den undervisning, der i dag tilbydes på de undersøgte højskoler og universitet. Emily sammenfatter dette vældigt smukt med ordne: ”*Mycket skulle vara väldigt annorlunda om alla fick lära sig det jag lärt mig på Genus... tänk vilket underbart samhälle vi skulle ha...*”

LOVISE HAJ BRADE är doktorand i Genusvetenskap på Lunds Universitet, där hon arbetar på en avhandling om medelklasshegemonier i academia. För sin masteruppsats i sociologi, där hon studerade manliga, vita, danska ingenjörer, tilldelades hon Köpenhamns universitets guldmedalj.

Slutnoter

1 Alle artiklens citater er hentede fra Brade 2009 og interviewtransskriptioner er i forfatterens besiddelse.

2 39 personer modsvarer 64 procent af den totale population på 61 genusstuderter på tredje termin på de fem uddannelsespladser.

3 Det er givetvis ikke helt retvisende at tale om kvantitative resultater af en undersøgelse af seksualitet i traditionel forstand (Agresti et al. 1986). Begærsforskydninger er komplekse og subjektive processer, der ikke så enkelt lader sig måle eller registrere (se også Lewontin 1995 og Reinhartz 1992). Jeg behandler derfor mit data ud fra et dogme om begrænset rigiditet i stedet for at søge efter en statistisk valid og generaliserbar konklusion og ser ’resultaterne’ mere som tendenser end ’sandheder’ om feltet. For et mere udviklet ræsonnement om empiriindsamlingen se Brade 2009.

4 Det er ikke altid entydigt hvad som er mere ’norm-overensstemmende’ end andet –

specielt ikke i de tilfælde, hvor udgangspositionen i visse fald er en allerede afvigende position. Når jeg anvender det her udgår jeg fra Rubins seksuelle værdihierarki, hvoraf det fremgår at forskellige former for 'ustabile' begærsretninger ofte havner længst nede på skalaen og at den tosomme monogame heteroseksualitet placeres i toppen (Rubin 1984).

5 Herudover indikerer undersøgelsen at det særligt var teoretiske indsigter og studiemiljøet (inkl. lærere og studiekammerater) som iværksætter forskydningerne, ligesom 41 procent siger at visse (ikke-normative) genusudtryk præmieres i det genusvetenskapelige studiemiljø.

6 Se f.eks. www.jesuslever.eu. Indlæggen om min undersøgelse er desværre blevet fjernet nu, men den øvrige tekst giver et billede af retorikken.

7 Se f.eks. Savic & Lidström 2008.

8 Butler fremstår generelt som paradigmatiske eksponent for den queerteori som informanterne benytter som forklaringsmodel.

9 Dette begreb er en videreudvikling af Butlers begreb 'cultural intelligibility' og Søndergaard's 'kulturel genkendelighed'. Med 'kontextuel genkendelighed' forstås "*lokale og partikulære og bevægelige fortolkningsrammer for det som skal genkendes og accepteres*". Staunæs 2004:66

10 Jeg benytter her begrebet 'autenticitet', vel vidende at det er voldsomt problematisk i en Butlerinspireret og/eller poststrukturalistisk optik. Begrebet er hentet fra informanternes egne beskrivelser af sine behov for at deres begærsforskydninger skulle opfattes som reelle af frem for alt andre ikke-heteroseksuelle personer. Jeg førte ikke i interviewsituationerne diskussioner med informanterne om det problematiske i begrebet, men som det fremgår senere, var flere af dem selv opmærksomme på det paradoksale i at tale om 'en autentisk begærsforskydning'.

11 Se også Warner 1990.

12 Tværtimod udtrykker flere glæde og taknemmelighed over at have "*lämnat heterohetsen*" (Tomas) og over at "*ha fått chansen att skapa mitt eget liv utanför normen*" (Lo).

Litteratur

- Agresti, Alan & Barbara Finlay (1986): *Statistical methods for the social sciences*. San Francisco.
- Biesta, Gert (2009): "Sporadic democracy: Education, democracy, and the question of inclusion" in: M.S Katz et al. (eds.): *Education, democracy, and the moral life*, Springer Science + Business Media B.V.
- (2007): "Why "what works" won't work: evidence-based practice and the democratic deficit in educational research" in: *Educational Theory*, vol. 57, no 1, 2007.
- (2000): "Om att-vara-med-varandra. Pedagogikens svårighet såsom politikens svårighet" i: *Utbildning & Demokrati*, vol 9, 3:2000 s. 71–89.
- Brade, Lovise Haj (2009): *Teori i praktiken – et studie af begärsforskydningar blandt genusstudenter*, Magisteruppsats, Centrum för Genusvetenskap, Lunds Universitet.
- Butler, Judith (2006): *Gender trouble: feminism and the subversion of identity*, Routledge, New York.
- (1993): *Bodies that matter: on the discursive limits of "sex"*, Routledge, New York.
- (1990), "Performative acts and gender constitution: an essay in phenomenology and feminist theory", i: *Performing feminisms: feminist critical theory and theatre*, Sue-Ellen Case (red.), The John Hopkins University Press, Baltimore & London.
- Kumashiro, Kevin (2002): *Troubling education queer activism and antioppressive pedagogy*, Routledge Falmer, New York & London.
- Lewontin, R. (1995): "Sex, lies, and social science" i: *New York Review of Books* vol 7 42:1995.
- Ljunggren, Carsten (1999): "Questions of identity and education – democracy between past and future" i: Carl Anders Säfström, red: *Identity: questioning the logic of identity in educational theory*, s. 47–60 Studentlitteratur, Lund.
- Lindström, Per & Savic, Ivanka (2008): "PET and MRI show differences in cerebral

- asymmetry and functional connectivity between homo- and heterosexual subjects”, *PNAS*, Online Early Edition 16–20 June 2008.
- Reinhartz, Shulamit (1992): *Feminist methods in social research*. New York.
- Rubin, Gayle (1984): ”Thinking sex: notes for a radical theory of sexuality” Carole Vance (red), i *Pleasure and danger, exploring female sexuality*, New York.
- Staubæk, Dorthe (2004): *Køn, etnicitet og skoleliv*, Forlaget Samfundslitteratur, Odense.
- Warner, Michael (1993): ”Introduction” in Warner M. (ed.): *Fear of a queer planet: queer politics and social theory*, Minneapolis.
- (1990): ”The ethics of queer life” i Warner, M.: *The trouble with normal: sex, politics, and the ethics of queer life*, New York.

ABSTRACT

This article investigates the phenomenon of ‘shifts in desire’ amongst students of gender studies at five universities in Sweden. Taking its starting point in a fascination of the subversive political potential of challenging the predominant discourse of sexual essentialism it examines which aspects of gender studies my informants attach importance to when relating them to their shifts in desire. The investigation builds on a survey conducted by the author 2007, which revealed that shifts in desire, sexual practices and/or gender identities are relatively common amongst gender studies students. Building on these results the article examines how the ‘shifts’ are perceived and explained theoretically and politically by the students. The analysis reveals that it is a combination of subversive potential, the norm divergence in the curriculum as well as the ‘non-heteronormative’ context of gender studies that facilitates the students’ ‘shifts in desire’.